

**Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Національний університет «Одеська юридична академія»**

СЕНІН Юрій Леонідович

УДК 347.435(477)

**НОВАЦІЯ ЯК СПОСІБ ПРИПИНЕННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ
ЗА ЦИВІЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

**Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право**

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2013

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
член-кореспондент НАПрН України
ХАРИТОНОВ Євген Олегович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри цивільного права

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Академії правових наук України
КУЗНЄЦОВА Наталія Семенівна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри цивільного права;

кандидат юридичних наук, доцент
УЛЬЯНОВА Галина Олексіївна,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
доцент кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права

Захист відбудеться ¹² «12» березня 2013 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «14» листопада 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Г.І. Чанишева

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальність дисертаційного дослідження пов'язана, в першу чергу, з тим, що з прийняттям нового Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) в цивільний оборот було повернено багато приватноправових засад, які не мали широкого застосування раніше. Істотно була змінена та частина цивільного права, яка містить норми про порядок виникнення зобов'язань, їх зміну і припинення.

Основні положення про новацію, вироблені протягом багатьох років у вітчизняній і зарубіжній цивілістичній доктрині, знайшли своє відбиття у ст. 604 ЦК України.

Договір про новацію є свого роду альтернативою належному виконанню зобов'язання, що дозволяє кредиторів та боржникові припинити існуючі між ними зобов'язання, якщо боржник за тими або іншими причинами не може виконати зобов'язання згідно з умовами, що були встановлені спочатку. Припинення зобов'язань на підставі новації відповідає інтересам сторін, сприяє підтримці та розвитку стабільного цивільного обороту.

Припинення договірних зобов'язань новацією викликає на практиці багато проблем, пов'язаних із визначенням наявності новації в тій або іншій ситуації та наслідків її настання. Іноді виникають складнощі з відмежуванням припинення зобов'язань новацією від інших підстав припинення зобов'язань, особливо передання відступного.

Від правильного вирішення цих питань та правильного тлумачення норм про новацію зобов'язання багато в чому залежить ефективність захисту порушених прав та інтересів суб'єктів цивільного права і розгляду цивільних справ судами.

На сучасному етапі розвитку юридичної науки в Україні новації приділяється недостатня увага порівняно з іншими інститутами цивільного права. Сьогодні в Україні немає жодного сучасного монографічного дослідження, присвяченого особливостям правового регулювання новації. Праці за цією темою обмежуються поодинокими статтями у періодичних виданнях, які носять несистемний характер, стосуються лише невеликого кола проблем, зокрема, новації боргу у позикове зобов'язання.

Ці та інші проблеми видаються важливими, підтверджують актуальність даного дослідження та вимагають глибокого доктринального вивчення з метою можливого вдосконалювання відповідних підходів теорії та практики до визначення правової природи, особливостей договорів про заміну первісного зобов'язання іншим зобов'язанням (договорів про новацію). Тому комплексне дослідження новації як способу припинення зобов'язань відповідає сучасним потребам української юридичної науки і правозастосовної практики.

Проблеми припинення зобов'язань розглядалися у різні часи та у різному обсязі: М.М. Агарковим, О.А. Беляневичем, М.І. Брагінським, С.М. Братусем, В.В. Вітрянським, О.С. Йоффе, К.Д. Кавелінін, Я.А. Канторовичем, В.М. Корецьким, В.М. Коссаком, О.О. Красавчиковим, Н.С. Кузнецовою, Л.А. Лунцем, В.В. Луцьом, Р.А. Майдаником, Д.І. Мейєром, О.І. Міхно, І.Б. Новицьким, І.О. Покровським, Н.М. Процьків, С.В. Сарбаш, М.М. Сібільовим, Є.О. Сухановим, В.С. Толстим, Ю.К. Толстим, Є.О. Харитоновим, Я.М. Шевченко, Г.Ф. Шершеневичем та ін.

Безпосередньо дослідженням проблемних питань новації окремо чи в рамках більш загальних досліджень займалися: О.С. Кривцов, Д.І. Мейєр, К.П. Побєдоносцев, В.І. Синайський. Серед сучасних науковців, які певним чином займаються проблемами новації, можна назвати таких російських та українських цивілістів, як Т.В. Боднар, А.М. Ерделевський, В.Я. Карабань, Є.А. Крашенінніков, Д.В. Мурзін, Н.Ю. Мурзіна, Д.Н. Притика, Є.О. Тупицька, О.Ю. Шилохвост та ін.

Проте праці згаданих вище авторів стосувалися лише окремих аспектів проблеми, що є предметом цього дисертаційного дослідження, не охоплюючи усі її аспекти в цілому.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія» «Методологічні засади вдосконалення цивільного законодавства» на 2011-2015 роки як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на 2011-2015 роки (державний реєстраційний номер 0110U000671).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у вирішенні найбільш важливих теоретичних проблем, пов'язаних з новацією як способом припинення зобов'язання, виробленні на цій підставі єдиного підходу до її розуміння, а також науковому аналізі особливостей правових рішень у цій сфері та визначенні перспектив вдосконалення правового регулювання.

Для досягнення поставленої мети було сформульовано такі основні завдання:

- дослідити історію розвитку доктрини про новацію;
- дослідити засади правового регулювання новації у зарубіжних країнах та українського цивільного законодавства, що регулює припинення зобов'язання новацією;
- визначити поняття та ознаки новації у цивільному праві;
- дослідити умови, наслідки та межі новації;
- відмежувати новацію від інших схожих правових інститутів;

дослідити особливості новації боргу у позикове зобов'язання;
 виробити пропозиції щодо вдосконалення норм ЦК України, що регулюють припинення зобов'язання неможливістю виконання.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, пов'язані з припиненням зобов'язання новацією.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання правового регулювання новації як способу припинення зобов'язання за цивільним законодавством України.

Методи дослідження. Методологічну базу дослідження становлять загальні та спеціальні наукові методи, серед яких чільне місце посідає загальнонауковий діалектичний метод із системно-функціональним підходом до аналізу досліджуваних явищ. Застосування цього методу дозволило розглянути припинення зобов'язання новацією, як елемент правової системи, що знаходиться у процесі постійного розвитку. Діалектичний метод дозволив розкрити сутність припинення зобов'язання новацією, з'ясувати зміст і форму, прояв у зв'язках і залежностях з іншими явищами суспільного життя, простежити процеси постійної трансформації та розвитку правової думки з цього приводу як в Україні, так і у світі з огляду на загальний розвиток суспільних відносин (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3).

У рамках зазначеного методологічного підходу використано також формально-логічний метод, за допомогою якого досліджувалося законодавство щодо припинення зобов'язання новацією. Формально-логічний метод був використаний під час дисертаційного дослідження з урахуванням принципів формальної логіки, сталих логічних закономірностей для формулювання логічно-правильних висновків та пропозицій щодо вдосконалення цивільного законодавства у сфері регулювання відносин з припинення зобов'язання новацією (підрозділи 3.2, 4.2). Методи аналізу та синтезу були використані для здійснення виокремлення з тих чи інших концепцій, думок стосовно певних галузей права та законодавства з метою їх ретельного вивчення (за допомогою методу аналізу) та поєднання їх у певну концептуальну систему (за допомогою методу синтезу) для дослідження припинення зобов'язання новацією (підрозділи 1.3, 2.2, 2.3). Ці методи були використані також при дослідженні судової практики з цього питання (підрозділи 2.2, 2.3, 3.2, 3.3, 4.1, 4.2, 4.3).

Порівняльний метод дав змогу проаналізувати положення, що стосуються відносин, які є предметом дисертаційного дослідження, у ЦК України та раніше чинному цивільному законодавстві (підрозділ 1.2), а також порівняти вирішення цих питань у ЦК України та цивільному законодавстві деяких інших країн (підрозділ 1.3.). Крім цього, за допомогою зазначеного методу здійснювалося відмежування новації від передання відступного (підрозділ 3.1.), а також від інших схожих правових інститутів (підрозділ 3.2.).

Сформульовані в дисертації теоретичні висновки спираються на загальні досягнення юридичної науки, в тому числі на результати досліджень вітчизняних та зарубіжних цивілістів, романістів.

Емпіричною базою дослідження є законодавство України, а також законодавства зарубіжних країн. У ході дослідження опрацьовувалася також практика загальних та господарських судів України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертація є першим в Україні комплексним дослідженням новації як способу припинення зобов'язання.

У межах здійсненого дослідження одержано такі результати, що мають наукову новизну та теоретичне і практичне значення:

вперше:

досліджено та розмежовано ознаки, умови та наслідки новації. Ознаки новації впливають здебільшого зі ст. 604 ЦК України: 1) це спосіб припинення зобов'язання; 2) вона можлива лише між тими самими сторонами (сторонами попереднього зобов'язання); 3) є двостороннім правочином (договором); 4) нове зобов'язання пов'язане з попереднім; 5) спрямована саме на заміну первісного зобов'язання новим, а не на зміну;

обґрунтовано, що деякі з вищезазначених ознак новації одночасно є умовами її вчинення. До умов новації віднесено наступні: 1) нове зобов'язання повинне пов'язувати тих самих осіб, що і первісне; 2) сторони мають досягти згоди щодо заміни одного зобов'язання іншим, «домовленість» про новацію, про яку йдеться у ч. 2 ст. 604 ЦК України, – це договір про заміну зобов'язання; 3) вчиняється новація у формі двостороннього правочину (новаційного договору), який має відповідати вимогам до форми та змісту, необхідних для нового зобов'язання; 4) наявність наміру сторін вчинити новацію, про який сторони повинні обов'язково вказати у договорі; за відсутністю такого застереження первинне зобов'язання не припиниться, а буде діяти поряд з новим; 5) дійсність первинного зобов'язання (недійсність первинного зобов'язання веде до недійсності і нового зобов'язання, що витікає з новації, якщо ж недійсним є новаційний договір, сторони залишаються пов'язаними первинним зобов'язанням, і новація не відбувається); 6) зміна змісту зобов'язання, або має виконуватися те саме, але на іншій правовій підставі; 7) допустимість заміни первісного зобов'язання новим. Умови новації є необхідними та достатніми для вчинення новації;

зроблено висновок про те, що загальним наслідком новації є припинення первісного та виникнення нового зобов'язання. Спеціальні наслідки новації: 1) сторони не можуть вимагати виконання за первісним зобов'язанням; 2) за новим зобов'язанням боржник не може наводити заперечення проти вимог кредитора, що випливають із первісного зобов'язання; 3) припинення всіх додаткових зобов'язань, що забезпечують виконання первісного зобов'язання,

якщо сторони не домовилися при укладанні нового договору про інше; 4) строки позовної давності плинуть спочатку;

доведено, що новація є консенсуальним, двостороннім, оплатним, організаційним договором, має правопримирювальну природу. Істотними умовами такого договору є: предмет, вказівка на колишнє та нове зобов'язання, вказівка на те, що нове зобов'язання виникає замість попереднього;

зроблено висновок стосовно форми договору про новацію, що такий договір має відбуватися у формі, передбаченій для нового зобов'язання (мається на увазі форма договору, який є підставою зобов'язання). У зв'язку з цим пропонується доповнити ст. 604 ЦК України нормою наступного змісту: «Домовленість про заміну первісного зобов'язання іншим зобов'язанням між тими ж особами укладається у формі, передбаченій для нового зобов'язання, що заміняє первісне»;

запропоновано чітко виразити у новаційному договорі намір сторін щодо припинення первісних зобов'язань, оскільки в судовій практиці зустрічаються позови, пов'язані з виникненням спорів між сторонами через незрозумілість договірних формулювань. Для запобігання визнання схожих до новації відносин, наприклад, зміни договору, пропонується доповнити ч. 2 ст. 604 ЦК України абзацом другим наступного змісту: «Домовленість сторін про припинення первісного зобов'язання новацією має явно впливати з її змісту»;

набули подальшого розвитку:

теза про те, що новація у римському праві погашала дію раніше існуючого зобов'язання за наступних умов: а) новація укладалась саме з наміром погасити попереднє зобов'язання; б) у новому зобов'язанні був новий елемент порівняно з попереднім зобов'язанням; в) дійсність договору, що новується; г) тотожність боргу (*idem debitor*);

теза про те, що на території сучасних України та Російської Федерації у давні часи про новацію, як спосіб припинення зобов'язання, не згадується. Але в більш пізні періоди новація як спосіб припинення зобов'язання хоч і не була передбачена законодавством Російської імперії, однак мала практичне застосування, що пояснювалось застосуванням принципу свободи договору, крім того, новація мала доктринальне визначення;

теза про те, що новація не може визнаватися дійсною, якщо недійсним є первісне зобов'язання. Виключенням із цього правила має бути визнаний випадок застосування такого наслідку недійсності правочину як реституція, оскільки без звернення до суду сторони можуть самостійно погодити умови реституції за недійсним правочином, оформивши їх як новацію або відступне. Нове зобов'язання фактично замінить недійсний правочин, визначивши наслідки його недійсності, а вчинений правочин не можна буде визнавати недійсним;

теза про те, що юридичною підставою для зобов'язання, яке виникає при новації, є правочин сторін про припинення первісного зобов'язання, в якому одночасно встановлюється нове зобов'язання. Для новації обов'язковою є наявність угоди сторін, тобто відсутність спору щодо припинення дії первісного зобов'язання та щодо умов нового зобов'язання;

теза про те, що відступне та новація мають наступні відмінності: 1) укладання консенсуального договору про відступне передбачає існування альтернативного обов'язку: передати або предмет основного зобов'язання, або предмет відступного; новація передбачає припинення первісного обов'язку та виникнення нового без альтернативності; 2) на відміну від відступного при новації правовідносини припиняються не виконанням нового зобов'язання, а фактом його укладання (передбачивши, що нове зобов'язання замінє первісне й тому виконується після його припинення, законодавець визначив новацію як консенсуальний правочин, а якщо правочин про припинення зобов'язання передбачає, що момент укладання збігається з моментом виконання, – це відступне); 3) відступне передбачає заміну первісного предмету виконання зобов'язання на інший і не зумовлює виникнення нового зобов'язання; 4) відрізняється мета: воля сторін при відступному спрямована насамперед на припинення зобов'язання, у той час, як при новації – на виникнення нового; 5) при новації додаткові зобов'язання припиняються разом з первісним – тобто при укладанні правочину, а при відступному (до моменту його надання) додаткові зобов'язання зберігають чинність;

теза про те, що однією з можливих форм новації грошового боргу може бути видача кредитором боржникові векселя на суму боргу. Однак прийняття кредитором векселя на відповідну суму боргу тягне припинення первісного зобов'язання тільки у разі, якщо сторони прямо передбачать, що з видачею векселя воно припиняється;

теза про те, що на відміну від новації при зміні договору характер правового зв'язку між сторонами не змінюється. Припинення зобов'язання новацією можливе тільки за згодою сторін. Зміна договору також здійснюється на підставі домовленості сторін, якщо інше не передбачено ЦК України, іншими законами або договором. Крім того, новація й зміна договору розрізняються за формою здійснення;

удосконалено:

класифікацію способів припинення зобов'язання за волею сторін та виділено дві їх підгрупи. До першої підгрупи належать наступні підстави: виконання, передання відступного і зарахування. Другу підгрупу способів припинення зобов'язань за волею сторін складають: новація, прощення боргу та домовленість сторін, що не підпадає під інші способи припинення зобов'язань за волею сторін;

класифікацію видів новації у давньоримському приватному праві: а) новаційний договір може бути укладений тими самими особами, які брали участь і у попередньому зобов'язанні; у такому випадку нове зобов'язання не повинне бути цілком тотожним колишньому, – зміна може полягати, наприклад, у включенні або виключенні строку або умови, або у звільненні боржника від застави або поруки тощо; б) при новації може відбуватися заміна колишнього кредитора – новим, або колишнього боржника – новим. Новація між новими суб'єктами називалась *povatio inter novas personas*.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що:

у науково-дослідній сфері теоретичні положення та висновки дисертаційної роботи можуть стати основою для подальших наукових досліджень припинення зобов'язання новацією;

у сфері правотворчості – висновки та пропозиції, сформульовані в дисертації, можуть бути використані у законотворчій діяльності;

у навчально-методичній роботі матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані при підготовці навчальних посібників і підручників з цивільного права, при викладанні курсу цивільного права.

Апробація результатів дисертації. Дисертацію підготовлено на кафедрі цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія», де проведено її обговорення.

Теоретичні висновки, сформульовані в дисертації, доповідалися та обговорювалися на: Міжнародній науковій конференції, присвяченій пам'яті Ю.С. Червоного (16 грудня 2011 р., м. Одеса); Цивілістичних читаннях, присвячених пам'яті І.В. Шерешевського: «Основи цивільного законодавства СРСР 1961 року» та їх вплив на формування сучасного цивільного законодавства України (7 грудня 2012 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції «Римське право і сучасність (Шерешевські читання)» (11 травня 2012 р., м. Одеса); Круглому столі «Проблеми вдосконалення цивільного законодавства України» (12 травня 2012 р., м. Одеса).

Публікації. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження викладені у трьох наукових статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях та чотирьох тезах повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації відображає логіку і послідовність наукового дослідження і обумовлена його предметом і метою. Дисертація складається зі вступу, чотирьох розділів, які включають 11 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (181 найменування). Повний обсяг дисертації становить 215 сторінок, із них основний текст – 198 сторінок, список використаних джерел – 16 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У Вступі обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, визначаються його мета та завдання, предмет, об'єкт та методи

дослідження, наукова новизна, практичне значення роботи, апробація отриманих результатів та структура дисертації.

Розділ I «Розвиток вчення про новацію» присвячений розгляду основних етапів розвитку наукової думки та законодавства про припинення зобов'язань, зокрема, новацію у римському приватному праві, у російській та українській доктринах та законодавстві «дореволюційного» періоду, у зарубіжних країнах.

У підрозділі 1.1. «Припинення зобов'язання новацією у римському приватному праві» досліджуються основні давньоримські доктринальні та законодавчі погляди на новацію, встановлюються основні характеристики цієї категорії.

Проаналізовані джерела римського приватного права та зроблений висновок про те, що новація як спосіб припинення зобов'язання стала першою ланкою до заміни осіб у зобов'язанні, на підставі якої кредитор міг передати своє право вимоги іншій особі. З цієї конструкції згодом народилась цесія. Тобто новація спочатку замінювала неможливий на той час перехід прав кредитора (її навіть називали «сурогат передачі прав вимоги»). Але новація мала самостійне значення як спосіб припинення договору та застосовувалась і тоді, коли давньоримським приватним правом вже було визнано цесію.

Обґрунтовано існування наступних видів новації у давньоримському приватному праві: а) вона може бути укладена тими самими особами, які брали участь і у попередньому зобов'язанні; у такому випадку нове зобов'язання не повинне бути цілком тотожним попередньому, – зміна може полягати, наприклад, у включенні або виключенні строку чи умови, або у звільненні боржника від застави чи поруки тощо; б) при новації може мати місце заміна колишнього кредитора – новим або колишнього боржника – новим. Новація між новими суб'єктами називалась *povatio inter novas personas*.

Встановлено, що для припинення зобов'язання новацією служив усний договір – так звана стипуляція. Але новація часто укладалась і за формою літеральних (письмових) договорів.

Новація у римському праві погашала дію раніше існуючого зобов'язання за умов: а) новація укладалась з метою погасити попереднє зобов'язання; б) у новому зобов'язанні був новий елемент порівняно з попереднім зобов'язанням; в) дійсності договору, що новується; г) тотожності боргу.

У підрозділі 1.2. «Розвиток вчення про новацію у російській та українській доктринах та законодавстві до XX століття» досліджуються доктрини про новацію у «класичній» цивілістиці XIX – поч. XX століть.

Зроблено висновок про те, що на території сучасних України та Російської Федерації у давні часи про новацію, як спосіб припинення зобов'язання, не згадується. Але в більш пізні періоди новація як спосіб припинення зобов'язання хоч і не була передбачена законодавством Російської

імперії, однак мала практичне застосування, що пояснювалось застосуванням принципу свободи договору, а також мала доктринальне визначення.

Встановлено, що новація розглядалась як договір, домовленість, тобто воля обох сторін мала суттєве значення. Доведено помилковість точки зору про те, що відновлення зобов'язання відбувається навіть без безпосереднього оголошення на те волі його учасників (Д.І. Мейер). Зроблено висновки про необґрунтованість думки про те, що новація веде до заміни осіб у зобов'язанні, оскільки змішуються інститути припинення зобов'язання і зміни осіб у зобов'язанні (Г.Ф. Шершеневич, К.П. Побєдоносцев).

Наслідками новації визнавали: по-перше, припинення первісного зобов'язання та виникнення нового зобов'язання; по-друге, колишнє зобов'язання припиняється з усіма наслідками, приналежностями тощо (допускається тільки за особливою згодою переносити право застави або забезпечення).

У підрозділі 1.3. *«Доктрина та законодавство про новацію у зарубіжних країнах»* досліджуються особливості законодавчого регулювання, практичного застосування та доктрини про новацію у законодавствах загального та романо-германського права.

Встановлено, що в англійському праві загальним інститутом є домовленість про припинення договору, яка може містити просту домовленість про припинення договору чи домовленість про новацію. Інститут новації застосовується, як правило, для заміни боржника у зобов'язанні.

Встановлено, що особливістю англо-американського права є те, що в ньому інститут новації застосовується, як правило, для заміни боржника у зобов'язанні. Деякою мірою переведення боргу в цій формі зберігає своє значення і у французькому праві.

Німецький цивільний кодекс не містить норм про новацію. Але на підставі загальних статей про припинення договору у практиці застосовується цей інститут.

Доведено, що найбільш докладно інститут новації врегульований у ЦК Франції, тому цей інститут достатньо розвинутий у французькому цивільному праві та розглядається як здійснена кредитором і боржником заміна одного зобов'язання іншим, котре, продовжуючи перше, є новим зобов'язанням. Розрізняють декілька видів новації: новація здійснена за допомогою заміни кредитора чи заміни боржника, а також новація здійснена за допомогою заміни змісту зобов'язання.

Розділ 2 *«Загальні положення про новацію у цивільному праві України»* складається з трьох підрозділів та присвячений дослідженню основних характеристик, ознак, правової природи новації як способу припинення зобов'язання.

У підрозділі 2.1. «Підстави припинення зобов'язань та місце новації серед підстав припинення зобов'язання» досліджені юридичні факти, які є підставами припинення зобов'язань, проаналізовані різні підстави припинення зобов'язання та встановлено місце новації серед цих підстав.

На відміну від сфери застосування новації в римському приватному праві та в різних правових системах сучасності у ЦК України відтворено просту (об'єктивну) новацію, що обумовлено наявністю в цивільному праві окремого інституту зміни осіб у зобов'язанні.

Встановлено, що припинення зобов'язання – це закінчення (зникнення) правового зв'язку між конкретними його суб'єктами, внаслідок чого останні втрачають суб'єктивні права та обов'язки, що складали зміст зобов'язального правовідношення.

Для припинення зобов'язання необхідною є наявність певної підстави — юридичного факту, з настанням якого закон або договір пов'язують припинення зобов'язання. Безпосередньо у ЦК України встановлено низку підстав припинення зобов'язань.

Щодо термінології, яка використовується при зазначенні обставин, які припиняють зобов'язання, дисертант звертає увагу на те, що у ЦК України використовується термін «підстави» припинення зобов'язання, а в літературі також застосовується термін «способи» припинення зобов'язання. На думку автора, доцільно вживати термін «підстави» припинення зобов'язання до певних життєвих обставин, що спричиняють ліквідацію конкретного виду зобов'язальних правовідносин; а «способи» – щодо порядку їх юридичного оформлення, підтвердження.

Новація як спосіб припинення зобов'язання належить до групи «припинення зобов'язань за волею сторін». Серед цієї групи підстав припинення зобов'язання можна виділити дві підгрупи. У першу підгрупу входять наступні підстави: виконання, передання відступного і зарахування. Другу підгрупу способів припинення зобов'язань за волею сторін складають: новація, прощення боргу та домовленість сторін, що не підпадає під інші способи припинення зобов'язань за волею сторін.

При цьому новація характеризується подвійною правовою природою, адже вона виступає одночасно підставою для виникнення зобов'язальних правовідносин та підставою їх припинення.

У підрозділі 2.2. «Поняття та ознаки новації за цивільним законодавством України» розглянуті основні ознаки новації, які випливають зі змісту відповідних норм ЦК України, та на цій підставі запропоновано визначення поняття новації.

Автором не підтримано точку зору про те, що новацією є будь-яка зміна договору, якщо сторони за згодою між собою продовжують займати свої місця у правовідносинах. У цій ситуації складно відрізнити, чи має місце

новація або домовленість про заміну виконання, або зміна якихось інших умов зобов'язань (строк виконання, порядок платежу тощо). Новацію можна охарактеризувати як домовленість сторін про те, що первісне зобов'язання між ними припиняється, і замість нього між цими ж учасниками виникає нове зобов'язання. Новація характеризується, насамперед, виникненням нового зобов'язання.

Новація є консенсуальним, оплатним, двостороннім, організаційним договором, який має правоприпинювальну природу. Істотними умовами такого договору є: предмет, вказівка на колишнє та нове зобов'язання, вказівка на те, що нове зобов'язання виникає між тими самими особами, що й попереднє зобов'язання, і те, що нове зобов'язання виникає замість попереднього.

У підрозділі досліджено ознаки, умови та наслідки новації. У літературі ці категорії часто ототожнюються, ознаки називаються умовами чи серед ознак називаються наслідки здійснення новації.

Ознаки новації випливають здебільшого зі ст. 604 ЦК України: 1) це спосіб припинення зобов'язання; 2) вона можлива лише між тими самими сторонами; 3) є двосторонньою угодою; 4) нове зобов'язання пов'язане з попереднім; 5) спрямована саме на заміну первісного зобов'язання новим, а не на зміну.

Більшість цих ознак новації одночасно є умовами її вчинення. Умови новації є необхідними та достатніми для вчинення новації. До умов новації варто віднести наступні: 1) нове зобов'язання повинне пов'язувати тих самих осіб, що і первісне; 2) сторони мають досягти згоди щодо заміни одного зобов'язання іншим; «домовленість» про новацію, про яку йдеться у ч. 2 ст. 604 ЦК України – це договір про заміну зобов'язання; 3) вчиняється новація у формі двостороннього правочину (новаційного договору), який має відповідати вимогам до форми та змісту, необхідних для нового зобов'язання; 4) наявність наміру сторін вчинити новацію, про який сторони повинні обов'язково вказати у договорі, за відсутності такого застереження первинне зобов'язання не припиниться, а буде діяти поряд із новим; 5) дійсність первинного зобов'язання, а недійсність первинного зобов'язання веде до недійсності і нового зобов'язання, що витікає з новації, якщо ж недійсним є новаційний договір, сторони залишаються пов'язаними первинним зобов'язанням; 6) зміна змісту зобов'язання, або має виконуватися те саме, але на іншій правовій підставі; 7) допустимість заміни первісного зобов'язання новим.

У підрозділі 2.3. «Наслідки новації та межі її здійснення» розглянуті загальний наслідок та спеціальні наслідки вчинення новації, встановлені випадки, які не передбачають можливості вчинення новації.

Встановлено, що з моменту підписання договору про новачію (якщо сторони не передбачили інший строк) колишнє зобов'язання буде вважатися припиненим, а нове – таким, що набуло чинності. З цього зроблений висновок про те, що правочин про новачію не може породжувати альтернативності колишнього та нового зобов'язань, тому що останні не можуть збігатися в часі.

Загальним наслідком новачії є припинення первісного та виникнення нового зобов'язання. Спеціальні наслідки новачії: 1) сторони не можуть вимагати виконання за первісним зобов'язанням; 2) за новим зобов'язанням боржник не може висувати проти вимог кредитора заперечення, що випливають зі старого зобов'язання; 3) припинення всіх додаткових зобов'язань, що забезпечують виконання первісного зобов'язання, якщо сторони не домовилися при укладанні новачійного договору про інше; 4) строки позовної давності плінуть спочатку.

Новачія не допускається щодо зобов'язань про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, про сплату аліментів та в інших випадках, встановлених законом. Ці випадки об'єднує те, що предмет і спосіб виконання відповідних зобов'язань визначаються законом, а не сторонами.

Розділ 3 «Відмежування новачії від суміжних категорій» складається з двох підрозділів та присвячений дослідженню основних характеристик інститутів, які схожі на новачію, встановленню їх загальних та специфічних ознак.

У підрозділі 3.1. «Відмежування новачії від передання відступного» дисертантом підкреслено, що необхідність розмежування відступного та новачії викликана потребами практики.

Встановлено, що ці категорії мають наступні відмінності. По-перше, укладання консенсуального договору про відступне передбачає існування альтернативного обов'язку: передати або предмет основного зобов'язання, або предмет відступного; новачія передбачає припинення первісного обов'язку та виникнення нового, альтернативності тут не може бути. По-друге, на відміну від відступного при новачії правовідносини припиняються не виконанням нового зобов'язання, а фактом його укладання. Передбачивши, що нове зобов'язання замінє первісне й тому виконується після його припинення, законодавець визначив новачію як консенсуальний договір. Якщо договір про припинення зобов'язання передбачає, що момент укладання збігається з моментом виконання – це відступне. У такому зобов'язанні немає властивої новачії ознаки, що передбачає дію нового зобов'язання після припинення первісного. По-третє, відступне передбачає заміну первісного предмету виконання зобов'язання на інший і не зумовлює виникнення нового зобов'язання. По-четверте, відрізняється мета: воля сторін при відступному

спрямована, насамперед, на припинення зобов'язання, у той час, як при новації – на виникнення нового. По-п'яте, головний критерій розмежування новації та будь-яких інших правових явищ – спрямованість волі сторін первісного зобов'язання на появу нового зобов'язання замість раніше існуючого. Пошосте, при новації додаткові зобов'язання припиняються разом із первісним – тобто при укладанні договору. При відступному ж (до моменту його надання) додаткові зобов'язання зберігають чинність.

У підрозділі 3.2. «Відмежування новації від інших схожих правових інститутів» встановлено, що практичне значення має співвідношення новації та зміни зобов'язання за згодою сторін.

Зроблено висновок про те, що від новації варто відрізняти зміну змісту зобов'язання, яка відбувається шляхом внесення змін та доповнень, що стосується кількісної або якісної сторони виконання, наприклад, строків виконання або предмета виконання, з тим, що саме зобов'язання зберігає свою чинність. Усі зміни до договору вчиняються в тій самій формі, що й договір, у той час як при новації нове зобов'язання повинне відповідати вимогам, встановленим до договорів даного виду. На відміну від новації при зміні договору характер правового зв'язку між сторонами не змінюється. Припинення зобов'язання новацією можливо тільки за згодою сторін. Зміна договору також здійснюється на підставі домовленості сторін, якщо інше не передбачено ЦК України, іншими законами або договором. Крім того, новація та зміна договору розрізняються за формою здійснення.

Розглянуто проблему відмежування новації від зміни окремих умов зобов'язання за допомогою укладання додаткової угоди до договору. Встановлено, що додаткова угода сторін до договору за відсутності у сторін наміру на новацію не припиняє первісного зобов'язання. Позовні вимоги в даному випадку заявляються, а строки позовної давності обчислюються на підставі первісного зобов'язання; продовжують діяти забезпечувальні зобов'язання. Не є новацією і пролонгації договірних відносин учасників на новий строк.

Новацію варто відрізняти від переведення боргу. В останньому предмет зобов'язання залишається незмінним, а права та обов'язки сторін передаються новій особі.

Таким чином, новація є випадком припинення зобов'язання за домовленістю сторін. Вона на відміну від інших підстав не припиняє остаточно правового зв'язку між сторонами, поширюючись на завершення лише конкретного їх виду із перетворенням в інший вид зобов'язальних зв'язків.

Розділ 4 «Новація боргу у позикове зобов'язання» складається з трьох підрозділів, в яких розглядаються найбільш типові випадки новації у цивільному праві – новація боргу у позикове зобов'язання.

У підрозділі 4.1. «Загальні положення про новацію боргу у позикове зобов'язання» встановлено, що новація боргів, які виникли з різних договорів, у позикове зобов'язання є типовим прикладом новації.

Зазначається, що новація боргу у позикове зобов'язання традиційно передбачається у вітчизняному цивільному законодавстві. Сторони оплатного зобов'язання вправі за взаємною згодою замінити існуючий борг зобов'язанням позики, зрозуміло, з дотриманням загальних умов (і обмежень), передбачених ст. 604 ЦК України. Така можливість заснована на принциповій однорідності зобов'язань, що передбачають передачу (сплату) грошей або речей, із зобов'язанням позики.

У правових джерелах триває дискусія стосовно правової природи новації боргу в позикове зобов'язання. О.А. Красавчиков вважав, що позичальник вправі заперечувати договір позики за його безгрошовістю, доводячи, що гроші або речі в дійсності не отримані від позикодавця або отримані в меншій кількості, ніж зазначено в договорі. На думку Д.В.Мурзіна та Н.Ю. Мурзіної, юридично такий договір позики (що виник з іншого договору) дуже уразливий, оскільки посилається на розірвані договори як на підстави боргу не можна. При цьому позикодавець позичальникові ніяких грошей не передавав, і при стягненні боргу позичальник може послатися на безгрошовість позики. Інші автори вказують та те, що положення закону про новацію не можуть застосовуватися при перетворенні наявних боргів за договором купівлі-продажу, оренди або іншої підстави в договір позики, тому що останній договір є реальним і не може бути укладений без передачі грошей або речей, внаслідок чого позичальник може порушити питання про заперечування договору позики за безгрошовістю, доводячи, що гроші він у дійсності від позикодавця не одержував (О.О. Мельников).

Однак, хоч дійсно договір, що виник внаслідок новації боргу з іншого зобов'язання, не передбачає передачі коштів або речей позикодавцем позичальнику, але це не веде до зустрічного заперечення однієї зі сторін нового зобов'язання, що договір позики є безгрошовим, оскільки у ЦК України прямо передбачено можливість виникнення позикового зобов'язання, не дивлячись на його «безгрошовість».

Відповідно до ст. 1051 ЦК України за безгрошовістю може оспороватися тільки договір позики, а не саме позикове зобов'язання. Дисертантом підтримано точку зору В.В. Семенова про те, що різні підстави виникнення позикового зобов'язання припускають і різні підстави для заперечування. Інакше кажучи, якщо позикове зобов'язання виникло з договору позики, то заперечувати безгрошовістю можна договір позики. У разі, коли позикове зобов'язання виникло при новації боргу в позикове зобов'язання, заперечувати можна договір новації, але не за безгрошовістю (відсутній договір позики), а через відсутність первісного зобов'язання (боргу).

У підрозділі 4.2. «Особливості укладення новаційного позикового договору» досліджуються порядок та умови укладення договору новації боргу у позикове зобов'язання. У даній ситуації, що являє собою окремий випадок новації, зобов'язання, що існувало між сторонами зобов'язання, припиняється, а замість нього виникає нове зобов'язання – позики, в якому боржник за первісним зобов'язанням займає становище позичальника, а кредитор – позикодавця.

Виходячи з положень чинного законодавства та норм ЦК України, у разі новації боргу в позикове зобов'язання відносини новації регулюються нормами, що відносяться як до новації, так і до позики. Так, у випадку заміни боргу договором позики, новаційний договір має вчинятися з додержанням вимог про новацію і здійснюється в письмовій формі, якщо його сума не менш ніж у десять разів перевищує встановлений законом розмір неоподаткованого мінімуму доходів громадян, а у випадках, коли позикодавцем є юридична особа, незалежно від суми.

Найчастіше договір позики особи оформляють за допомогою розписки, що судом, зазвичай, вважається належним оформленням новаційного договору. Необхідно також враховувати, що новація передбачає дійсність як новаційного договору, так і первісного, що підтверджує тісний зв'язок обох зобов'язань. Новація боргу в позикове зобов'язання має здійснюватися з дотриманням вимог ст. 604 ЦК, що регулює особливості припинення зобов'язання за домовленістю сторін. Як і будь-який інший договір, новаційний договір може бути забезпечений за допомогою акцесорних зобов'язань, наприклад, поруки чи залогу.

У підрозділі 4.3. «Новація у вексельних відносинах» встановлено, що новація грошових зобов'язань у зобов'язання, які засвідчені векселем, не є типовим прикладом новації. Проаналізовано питання чи є видача векселя дією, що припиняє основне зобов'язання, або ж паралельно існує поряд із вексельним зобов'язанням також і зобов'язання, що виникло з основного правочину. У першому випадку можна кваліфікувати видачу векселя як новацію зобов'язання або ж заміну виконання; у другому випадку може йти мова про можливість видачі векселя для одержання платежу, а не замість платежу.

Дисертантом не підтримана точка зору про те, що у розглянутій ситуації найбільш ефективною є новація грошового зобов'язання у вексельне. Вчені вважають, що первісне зобов'язання припиняється встановленням між сторонами нового вексельного зобов'язання, а правоприпиненням юридичним фактом є факт видачі та прийняття векселя. Тому векселедержателіві належить тільки право на одержання виконання за векселем, обґрунтовувати свою вимогу зобов'язанням з основного договору він не може. Виключенням із правила про припинення боргового зобов'язання новацією на вексельне

є випадок видачі векселя зі спеціальною метою забезпечення виконання боржником свого зобов'язання за основним договором.

Однак вчені не враховують, що вексельна угода (за відсутності прямої вказівки сторін) не новує основну угоду, оскільки для будь-якої новації необхідна домовленість сторін про новацію, що повинна містити явно виражений намір піддати зобов'язання новації. Видача (передача) векселя має розглядатися як додатковий засіб розрахунків, і тільки у випадку, коли сторони уклали договір про новацію, основний договір припиняється.

ВИСНОВКИ

У Висновках узагальнено теоретичні та практичні результати, отримані автором у ході дослідження, основними з яких є такі:

1. Новація у давньоримському праві стала першою ланкою до заміни осіб у зобов'язанні, на підставі якої кредитор міг передати своє право вимоги іншій особі. З цієї конструкції згодом народилась цесія. Тобто новація спочатку замінювала неможливий на той час перехід прав кредитора, а потім застосовувалась і як самостійний спосіб припинення договору.

2. Зароджені у римському приватному праві та такі, що отримали продовження в різних правових системах, основні принципи новації (*aliquid. novi, animus – novandi*, припинення додаткових (акцесорних) зобов'язань (якщо інше не передбачено угодою сторін) – вплинули на становлення цієї підстави припинення зобов'язань у сучасному цивільному праві. Разом з тим, у ЦК України відтворена так звана проста (об'єктивна) новація, що обумовлено наявністю в цивільному праві окремого інституту зміни осіб у зобов'язанні.

3. Новація як спосіб припинення зобов'язання належить до групи підстав припинення зобов'язання під назвою «припинення зобов'язань за волею сторін». При цьому новація характеризується подвійною правовою природою, адже вона виступає одночасно підставою для виникнення зобов'язальних правовідносин та підставою їх припинення.

4. Ознаки новації впливають здебільшого зі ст. 604 ЦК України: 1) це спосіб припинення зобов'язання; 2) вона можлива лише між тими самими сторонами; 3) є двосторонньою угодою; 4) нове зобов'язання пов'язане з попереднім; 5) спрямована саме на заміну первісного зобов'язання новим, а не на зміну.

5. Новація є консенсуальним, двостороннім, оплатним, організаційним договором, який має правопримирювальну природу. Істотними умовами такого договору є: предмет, вказівка на колишнє та нове зобов'язання, вказівка на те, що нове зобов'язання виникає між тими самими особами, що й попереднє зобов'язання, і те, що нове зобов'язання виникає замість попереднього.

6. Основною відмінною рисою відступного та новації є те, що укладання консенсуального договору про відступне передбачає існування альтернативного обов'язку: передати або предмет основного зобов'язання, або предмет відступного. Новація передбачає припинення первісного обов'язку та виникнення нового, альтернативності тут не може бути. На відміну від відступного при новації правовідносини припиняються не виконанням нового зобов'язання, а фактом його укладання. Відступне передбачає заміну первісного предмету виконання зобов'язання на інший і не зумовлює виникнення нового зобов'язання.

7. Відмінність новації та зміни зобов'язання за згодою сторін в основному проявляється в тому, що на відміну від новації при зміні договору характер правового зв'язку між сторонами не змінюється. Припинення зобов'язання новацією можливо тільки за згодою сторін. Зміна договору також здійснюється на підставі домовленості сторін, якщо інше не передбачено ЦК України, іншими законами або договором. Крім того, новація та зміна договору розрізняються за формою здійснення.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Сенін Ю.Л. Підстави припинення зобов'язань та місце новації серед цих підстав / Ю.Л. Сенін // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 3(139). – С. 30-35.
2. Сенін Ю.Л. Ознаки та умови здійснення новації за цивільним законодавством України / Ю.Л. Сенін // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 1 (137) – С. 29-32.
3. Сенін Ю.Л. Формування концепції про новацію у вітчизняній правовій традиції / Ю.Л. Сенін // Митна справа. – 2012. – № 2 (80). – Ч. 2. – Кн. 2. – С. 297-302.
4. Сенін Ю.Л. Проблемні питання розмежування новації та прощення боргу / Ю.Л. Сенін // Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої пам'яті Ю.С. Червоного (16 грудня 2011 р., м. Одеса). – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 171-174.
5. Сенін Ю.Л. До проблеми співвідношення новації та зміни зобов'язання за згодою сторін / Ю.Л. Сенін // Цивілістичні читання, присвячені пам'яті І.В. Шерешевського: «Основи цивільного законодавства СРСР 1961 року та їх вплив на формування сучасного цивільного законодавства України (до 50-річчя прийняття «Основ цивільного законодавства СРСР 1961 року»)» : матеріали наукової інтернет-конференції. – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 154-156.

6. Сенін Ю.Л. Умови вчинення новації за римським приватним правом / Ю.Л. Сенін // Римське право і сучасність (Шерешевські читання) : матеріали Міжнародної наукової конференції (11 травня 2012 р., м. Одеса). – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 35-37.

7. Сенін Ю.Л. Цивільно-правові наслідки новації зобов'язання / Ю.Л. Сенін // Проблеми вдосконалення цивільного законодавства України : матеріали круглого столу (12 травня 2012 р., м. Одеса). – Одеса : Фенікс, 2012. – С. 126-128.

АНОТАЦІЯ

Сенін Ю.Л. Новація як спосіб припинення зобов'язань за цивільним законодавством України. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2013.

Дисертація присвячена дослідженню проблем, що виникають у зв'язку з реалізацією можливості припинення зобов'язань новацією. Розглядається становлення та розвиток законодавства та доктрини про новацію. Визначаються поняття та види новації, розкриваються зміст та юридична природа відносин, що виникають при новації. Розглядаються предмет, зміст та форма договору про новацію, порядок його укладення. Відмежовується новація від передання відступного та від інших схожих правових інститутів. Аналізуються особливості новації боргу у позикове зобов'язання, особливості укладення новаційного позикового договору та новації у вексельних відносинах.

Формулюються теоретичні висновки з досліджених питань та практичні пропозиції, спрямовані на удосконалення правового регулювання відносин, пов'язаних із припиненням зобов'язань їх новацією.

Ключові слова: новація, припинення зобов'язання, припинення договору, новаційний договір, передання відступного.

АННОТАЦИЯ

Сенін Ю.Л. Новация как способ прекращения обязательств по гражданскому законодательству Украины. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс;

семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия», Одесса, 2013.

Диссертация посвящена исследованию проблем, которые возникают в связи с реализацией возможности прекращения обязательств новацией. Рассматривается становление и развитие законодательства, а также доктрина о новации.

Сделан вывод о том, что новация в древнеримском праве стала первым звеном к замене лиц в обязательстве, на основании которой кредитор мог передать свое право требования другому лицу. Из этой конструкции впоследствии родилась цессия, а потом новация применялась и как самостоятельный способ прекращения договора.

Определяются понятие и виды новации, раскрываются содержание и юридическая природа отношений, которые возникают при новации. Сделан вывод о том, что новация как способ прекращения обязательства находится в группе "прекращение обязательств по воле сторон". При этом новация характеризуется двойной правовой природой, так как она выступает одновременно в качестве основания для возникновения обязательственных правоотношений и основания их прекращения.

Выделены признаки новации, которые вытекают в основном из ст. 604 ГК Украины: 1) это способ прекращения обязательства; 2) она возможна лишь между теми же сторонами; 3) она является двусторонним соглашением; 4) новое обязательство связано с предыдущим; 5) направлена именно на замену обязательства новым, а не на изменение.

Рассматриваются предмет, содержание и форма договора о новации, порядок его заключения. Новация является консенсуальным, двусторонним и возмездным договором, такой договор имеет правопрекращающую природу, является организационным договором. Существенными условиями такого договора являются: предмет, указание на предыдущее и новое обязательство, указание на то, что новое обязательство возникает между теми же лицами, что и предыдущее обязательство, и то, что новое обязательство возникает вместо предыдущего.

На основании анализа характерных черт отступного и новации установлены их отличия. Заключение консенсуального договора об отступном предусматривает существование альтернативной обязанности: передать или предмет основного обязательства, или предмет отступного; новация предусматривает прекращение предыдущего обязательства и возникновение нового, альтернативности здесь не может быть. В отличие от отступного при новации правоотношения прекращаются не выполнением нового обязательства, а фактом его заключения. Отступное предусматривает замену предыдущего предмета выполнения обязательства на другой и не предопределяет возникновение нового обязательства.

Анализируются особенности новации долга в заемное обязательство, особенности заключения новационного заемного договора и новации в вексельных отношениях.

Формулируются теоретические выводы по исследованным вопросам и практические предложения, направленные на усовершенствование правового регулирования отношений, связанных с прекращением обязательств их новацией.

Ключевые слова: новация, прекращение обязательства, прекращение договора, новационный договор, передача отступного.

SUMMARY

Senin Y. L. Novation as a way of termination of obligations according to the civil law of Ukraine. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.03 – civil law and civil procedure; family law, private international law. – National University “Odessa Law Academy”, Odessa, 2013.

The thesis is devoted to investigation of problems that arise with regard to realization of possibility of termination of obligations by novation. Formation and development of legislation and the doctrine of novation are examined. The definition and types of novation are introduced, the content and legal nature of relations, arise in course of novation are investigated. The subject matter, content and form of novation agreement, order of its conclusion are considered. Novation is delimited from transfer of a compensation and adjacent legal institutes. Peculiarities of debt novation into loan obligation, particularities of conclusion of novation-loan agreement and novation in promissory notes relations are analyzed.

Theoretical conclusions on the questions researched and practical proposals aimed at improvement of legal regulation of relations, connected with termination of obligations by novation are formulated.

Key words: novation, termination of obligation, termination of a contract, novation agreement, transfer of a compensation.